
Toppforskningsprogrammet

ARTIKKEL

SELJELID R

Det har vært mye skriving om norsk forskning i det siste - både medisinsk og annen forskning. Den økteinteressen kommer vesentlig av to forhold: Påpekningen av en generell underfinansiering og en gryende forståelse av at forskning er en avgjørende kulturbærer i et avansert industrisamfunn - også her hos oss. Innen medisinen uttrykkes bekymring for dårlig rekruttering til forskning blant leger. Årsaken til det siste er etter de flestes mening en kombinasjon av dårlig lønn i vitenskapelige stillinger og bedre lønn og mer behagelig arbeidstid i medisinsk praksis.

Den allment dårlige finansieringen av forskning i Norge er et mysterium for utlendinger: Hvordan kan det ha seg at nasjonen/staten/myndighetene, som *har* pengene og dessuten har et generelt utdanningsnivå som skulle gjøre det mulig å forstå den slags, ikke synes å innse at forskning er *nødvendig*? Riktignok ser man nødvendigheten og ønskeligheten, men når det kommer til handling, blir det plutselig mange motforestillinger. Vi vil fly, men vi vil ikke betale billetten.

Jeg tror dette kommer av to forhold: Norge er som vitenskapssamfunn veldig ungt - i alle fall når det gjelder eksperimentelle og alle andre fag som krever utstyr, organisasjon og penger. Det er ikke mye galt å si at det er snakk om en mannsalder. Beslektet med dette er det faktum at allmennheten og politikerne foreløpig synes de har sett lite til konkrete praktiske gevinster av norsk naturvitenskapelig forskning. Ikke som f.eks. i Sverige, hvor hele industrier er basert på svenske medisinske og medisinsk-kjemiske oppdagelser og oppfinnelser. (Allmennheten og politikerne overser ofte den avgjørende betydning som levende forskningsmiljøer og vitenskapelig utdanning har for hverdagslig medisin i etland som vårt.)

Norsk medisinsk og biomedisinsk forskning har vokst kraftig både i omfang og kvalitet de siste 30-40 år. Men det burde ikke fornærme noen å påpeke at vi har for få personer og miljøer av absolutt internasjonal toppklasse. Det er lett å se hva det kommer av - 30-40 år er kort tid, miljøene er fortsatt små og unge og

det er for mye distraksjoner. Jeg har tidligere formulert det slik: "Det ser ut til å være allment akseptert at vi skal ha toppidrett og toppidrettsfolk. Det er ingen som engang setter spørsmålstegn ved at toppidrett krever spesiell satsing, utstyr, støtteapparat, anledning til å velge ut spesielle personer som utøvere, at disse skal få tid, fred og ressurser til å bli best mulig.

Så ikke med forskningen. Her virker det suspekt hvis man påpeker at også denne virksomhet i sin natur er elitistisk, det støtteapparat som finnes er latterlig dårlig, og de ressurser som tildeles og de metoder som benyttes for tildelinger inadekvate. Ingen synes å ville gjøre noe med dette. Man snakker og diskuterer som om alt var i den skjønneste orden, festtalerne synger forskningens pris, og myndighetene/politikerne fremhever forskning som ett av de viktigste tiltak for å utvikle Norge videre. I en slik situasjon er det rimelig å sammenlikne med en Johan Koss som måtte argumentere for å få to skøyter - ikke bare én, selv om den i og for seg var utmerket - og som måtte være materialforvalter, vaktmester, manager, lege, trener, sjåfør, ryddegutt, samt instruktør for nybegynnere. Er det noensom tror at han under sånne forhold ville gått 10000-meteren på 13.30? Er det noen som tror at han ville kommet til finalen i OL - når løpere fra andre land hadde et støtteapparat som var normalt i 1994? Men det er altså dette som myndighetene synes å tro om forskerne."

Hva skal vi gjøre for å komme videre? Det føles naturlig å spørre folk som udiskutabelt vet hva de snakker om - somer forskere i absolutt internasjonalt toppsjikt (nobelpris og liknende) og som dessuten har erfaring som ledere av forskningsgrupper. Når man spør, får man overraskende samstemte svar: Sats *ikke* på store, etablerte miljøer. Lag *ikke* nye "sentre". Strø *ikke* pengene utover til folk som er gode til å skrive søknader.

- Sats på nøye selekterte unge forskere på postdoc-nivå, folk som har bevist både evne og motivasjon til førsteklasses forskning.
- Bygg små - ikke store - grupper omkring disse: 3-5 forskere og stipendiater, noen få studenter.
- Gi dem langsiktig adekvat, men ikke ekstravagant økonomisk støtte. Langsiktigheten er avgjørende.
- La dem få gå i de retninger deres begavelse utpeker. Ikke lag andre programmer og planer enn det som faller naturlig for dem selv.
- Skjerm dem mot trivielle forstyrrelser, type endeløs pengesøking, undervisning på basalnivå. Men unngå isolasjon, forskergruppene bør være del av større enheter (avdelinger, institutter) og bør delta i undervisning i passende grad.

Norges forskningsråd har bestemt seg for å satse på et program som skal drives etter disse prinsipper. I en situasjon som er sterkt preget av den allmenne fattigdom som er nevnt ovenfor, er det imponerende at Forskningsrådet har villet satse penger og oppmerksomhet på et slikt tiltak. Det er grunn til å understreke at en slik bevilgning vil være ekstremt billig fordi den går direkte til selekterte forskere i sin mest produktive periode og derfor er garantert effektiv uttrykt som forskningsresultat per krone. Ringvirkningene fra gruppene - både når det gjelder faktiske resultater og inspirasjon - kan bli betydelige.

Bevilgningen er dessuten - i prosent av Norges forskningsråds totalesatsing - meget liten, og kan ikke sies å influere merkbart på Forskningsrådets øvrige aktiviteter.

I tillegg til pengene fra Norges forskningsråd arbeides det med å skaffe ytterligere finansiering - fra andre deler av samfunnet, næringslivet osv.

Programmet har et eget styre med undertegnede som leder. Vi bad fakulteter og institutter foreslå navn til vurdering for deltakelse i programmet. Det kom inn litt over 30 forslag. Så lot vi en sakkyndig komité, vurdere kandidatene. Komiteen - Georg Klein, Torvard Laurent, Lennart Philipson, svenske professorer av verdensformat - valgte ut tre utmerkede yngre forskere: Stefan Krauss, Tromsø, Helga Refsum, Bergen og Harald Stenmark, Oslo.

Vi håper å kunne gå ut med en ny invitasjon om et par år - dersom finansieringen tillater at vi går videre. Vi håper også å kunne arrangere møter sentrert omkring prosjektene til de tre forskerne fra Toppforskningsprogrammet og møtersentrert om temaene kreativitet og arbeid i små prestasjonsgrupper - for å sitere en viss fotballtrener i Midt-Norge.

Vi må vel regne med at en såpass spesiell og "unorsk" ordning blir utsatt for misunnelse og negativitet fra enkelte hold. Men vi stoler på at alle gode krefter innen medisin vil støtte oss. Personlig er jeg helt sikker på at dette er veien å gå for å gjøre norsk medisinsk og biomedisinsk forskning så god som samfunnet fortjener.

Publisert: 10. juni 1998. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 24. juni 2026.